

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20051.138 Прикарпатського
національного університету імені
Василя Стефаника
доктору юридичних наук, професору
Павлу Львовичу ФРІСУ

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Шаблистого Володимира Вікторовича –
на дисертацію Вариводи Ірини Миколаївни на тему «Інформатизація
кримінального провадження як напрям розвитку кримінальної
процесуальної політики України», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дослідження. На підставі вивчення дисертації та копій публікацій здобувача Вариводи І.М., слід зазначити наступне.

Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та визначається, перш за все, тим, що на сьогодні одним із найважливіших завдань правоохоронних органів України є забезпечення ефективної протидії злочинності, у тому числі шляхом притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. На виконання таких завдань вітчизняний законодавець ратифікував низку міжнародно-правових документів та імплементував їх положення у національне законодавство України. Зважаючи на те, що запроваджена законодавцем імплементація норм міжнародно-правових конвенцій у вітчизняне кримінальне законодавство, як свідчить слідча та судова практика, на сьогодні поки що не привела до очікуваних результатів, новели закону про кримінальну відповідальність потребують ґрунтовних наукових досліджень, перегляду усталених науці кримінального процес поглядів та напрацювання практичних рекомендацій для правозастосовних органів. Це повною мірою стосується інформатизації кримінального провадження як напрям розвитку кримінальної процесуальної політики України.

Як зазначає сама здобувачка, у 2007 році інформатизація процесів судочинства визнана стратегічним напрямком побудови внутрішньої державної політики на подальше десятиліття. Розпочато процес законодавчого врегулювання використання новітніх технологій та розробки відповідних Стратегій щодо створення синергії між технічними засобами та юридичними нормами для якісної реалізації ідеї електронного судочинства з додержанням гарантованих законом прав і свобод осіб.

Про актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження свідчить також те, що він належить до пріоритетних у науці кримінального процесу. Робота виконана відповідно до: Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2024-2028 рр., затверджених постановою

президії Національної академії наук України від 10.01.2024 р. № 8.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 26 жовтня 2021 р.). Дисертаційна праця виконана на кафедрі політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства й міжнародної практики в цій сфері.

Передусім позитивним слід визнати чітке визначення авторкоб об'єкта і предмета дослідження, що, на жаль, сьогодні не часто зустрічається в наукових роботах такого рівня. Правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило дисертанту зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою, донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском у науку кримінального процесу.

Крім того, під час дослідження було використано широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати предмет дослідження. Усі вони застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження.

Обґрунтованість висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується наявністю інформації про можливе впровадження результатів дослідження в: *у законотворчій діяльності* – при розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення формування та реалізації кримінальної процесуальної політики у сфері інформатизації кримінального провадження; *у правозастосовній діяльності* – для забезпечення ефективного функціонування та використання органами кримінальної юстиції інформаційно-телекомунікаційних технологій під час кримінального провадження; *у науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень кримінальної процесуальної політики взагалі та щодо здійснення інформатизації кримінального провадження, зокрема; *у освітньому процесі* – при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальне процесуальне право», підготовці підручників, посібників та методичних рекомендацій.

Питання, які розглядаються в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики, що свідчить про поглиблений аналіз порушеної в дослідженні проблеми. Крім того, авторка вивчила і проаналізувала періодичну літературу з цього питання, що свідчить про спробу синтезувати поряд із загальноприйнятими поняттями новітні підходи до розуміння проблеми

інформатизації кримінального провадження.

З аналізу дисертації видно, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінний емпіричний матеріал, що дозволило дисертантці досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Очевидно, що авторка, працюючи над написанням дисертації, дотримувалася процедури систематизації наукової літератури під час її аналізу.

На мою думку, дисертантка досить вдало визначив мету дисертаційного дослідження – вивчення питань, пов'язаних з правовим регулюванням використання інформаційно-телекомунікаційних технологій під час кримінального процесу; виокремлення нового напрямку розвитку кримінальної процесуальної політики України; розроблення рекомендацій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства.

У процесі дослідження дисертантка не абстрагувалася в наукову розробку проблеми, а поставила конкретні та чіткі завдання, у зв'язку з чим дисертація отримала цікавий та корисний напрям не лише в науковому руслі, що дозволило одержати практичні результати, сформулювати корисні для практичного застосування висновки.

Аналіз рецензованої дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження авторка досягнула визначеної мети й виконала поставлені завдання. Причому сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими й оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Структура дисертації добре продумана і відповідає тим завданням, які поставила перед собою автор. Дисертантка послідовно виклала матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулювала необхідні наукові дефініції. Робота складається із переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які включають у собі сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 199 сторінок, з яких основний текст – 157 сторінок, список використаних джерел (160 найменувань) – 23 сторінок, додатки – 9 сторінок.

Перший розділ присвячений теоретико-правовим засадам забезпечення кримінального провадження.

У другому розділі дисертаційної роботи досліджено міжнародні стандарти і досвід інформатизації кримінального провадження зарубіжних країн.

Третій розділ дисертаційної праці присвячений вивченню реалізації інформатизації кримінального провадження як напряму розвитку кримінальної процесуальної політики України на ключових стадіях кримінального провадження.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення положень науки кримінального процесу. У додатках до роботи міститься перелік опублікованих праць та проєкт закону «Про внесення змін до окремих норм Кримінального процесуального кодексу щодо реалізації електронного кримінального

провадження».

Таким чином, структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи пов'язані між собою. Обрана структура дисертації дозволила автору продемонструвати гідний рівень знань з кримінального процесу, ґрунтовно проаналізувати як положення нормативно-правових актів, так і погляди науковців з проблематики дослідження. Під час розподілу розділів основного тексту на підрозділи авторка дотримувалася правил пропорційності та взаємовиключення. Дисертантка послідовно виклала матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальнотеоретичні та практичні питання, сформулював необхідні наукові висновки та дефініції.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені нею, об'єднані провідною ідеєю вирішення конкретного наукового завдання, що полягає у вивченні питань, пов'язаних з правовим регулюванням використання інформаційно-телекомунікаційних технологій під час кримінального процесу; виокремленні нового напрямку розвитку кримінальної процесуальної політики України; розробленні рекомендацій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства.

Також привертає увагу стиль, яким написано роботу: він означений логічністю, послідовністю та ясністю аргументування думок. Деякі досить складні теоретичні положення дисертації сформульовані зрозумілою мовою, та викладені без зайвих ускладнень.

Загалом на сторінках дисертації авторці вдалося розгорнути цікаву дискусію, використавши широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з різних галузей наукових знань, що свідчить про поглиблений аналіз актуалізованої проблеми.

Таким чином, гарантією достовірності й теоретичної обґрунтованості наукових положень, сформульованих автором висновків і рекомендацій є правильно визначені мета й завдання дослідження, структура та логіка викладеного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна праці полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертаційна праця є першим в Україні дослідженням інформатизації кримінального провадження України як одного з напрямів розвитку кримінальної процесуальної політики України. У результаті дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій, що відзначаються вагомою теоретичною та практичною значущістю, а також вирізняються науковою новизною.

У роботі враховано положення як національного, так і міжнародного законодавства, проаналізовано теоретичний матеріал, що стосується тематики роботи. Це дало змогу виробити новий підхід до дослідження значної кількості проблем, якими означена інформатизація кримінального провадження України.

Переважає більшість положень, винесених автором на захист, і висновків є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, дисертанткою уперше

сформульовано поняття «інформатизація кримінального провадження» як одного з напрямів розвитку кримінальної процесуальної політики України, під яким розуміється комплекс соціальних, технічних, економічних, комунікаційних заходів для створення єдиного електронного простору в рамках кримінального судочинства з метою забезпечення виконання завдання та дотримання засад кримінального провадження.

Тобто роботі притаманна наукова новизна, порушено низку невисвітлених вітчизняною юридичною наукою проблем, розв'язання яких дозволить більш ефективно протидіяти злочинності.

У висновках дисертації на підставі узагальнення основних положень проведеного дослідження проблеми, сформульовано, висновки, пропозиції та рекомендації.

Таким чином, є всі підстави стверджувати, що висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті й завданням дослідження, містять важливі теоретичні положення щодо теорії та практики інформатизації кримінального провадження України.

Повнота викладений наукових результатів в опублікованих працях здобувача.

За темою дисертації опубліковано 9 наукових публікацій, з яких 3 наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, 1 наукова стаття опублікована в періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection, тези 4 доповідей на науково-практичних конференціях та 1 наукова стаття, що додатково відображає результати дисертації.

Перелік наукових праць здобувачки й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на різних науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи.

За результатами розгляду роботи потрібно також звернути увагу дисертанта на такі дискусійні положення:

1. Характеризуючи стан наукового дослідження теми, авторці слід було б окремо виділити зарубіжних учених, які досліджували та досліджують проблеми використання інформаційно-телекомунікаційних технологій під час кримінального провадження. Мною у дисертації виявлено більше десяти англomовних джерел, проте здебільшого це нормативно-правові акти.

2. Послідовність та системність здійснюваного дисертантом дослідження закордонного досвіду інформатизації кримінального провадження України забезпечена здійсненням наукового пошуку на засадах юридичної компаративістики з відповідним групуванням законодавства країн за критерієм їх належності до тієї чи іншої правової системи. У зв'язку з цим, авторка дослідила відповідну проблематику лише деяких європейських країн – континентальну та англо-саксонську модель кримінальної процесуальної політики.

Разом з тим, не зрозуміло, чому в роботі дисертантка не дослідила досвід

країн Азії, не врахувала досвід Тайваню, інших країн де розвиток інформатизації постійно зростає. Виявляється, що порівняльно-правове дослідження такої групи держав поряд з порівняльно-правовим дослідженням більшої кількості держав, що становлять перші дві групи, лише б прикрасило дисертаційну роботу. Адже виникають запитання, чому дисертантка так структурувала власне дослідження у цій частині, та чому вона використовувала законодавство саме вищевказаних держав, тобто чому лише досвід цих держав.

3. Цілком підтримуючи законодавчі пропозиції авторки, видається недоречним їх розміщення в КПК України. Чому саме авторка пропонує нову статтю 102-1. Форми кримінального провадження, тоді як сама стаття 102 називається «Зміст висновку експерта», а стаття 103 КПК України передбачає форми фіксування кримінального провадження:

1. Процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися:

- 1) у протоколі;
- 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії;
- 3) у журналі судового засідання.

Можливо, змінювати треба було б ст. 103 КПК України або пропонувати ст. 103-1 КПК України.

4. Досліджуючи інформатизацію кримінального провадження як напрям розвитку кримінальної процесуальної політики України, авторка лише частково описує її технічні особливості. Наприклад, наразі Головними слідчим Управлінням Національної поліції України розроблено та впроваджується пілотний проєкт електронного огляду місця події, мається на увазі без паперового, коли слідчий на планшеті із спеціальним програмним забезпеченням фіксує результати ворожого обстрілу, не складаючи при цьому жодних паперових документів. Все це вимагає значних людських та фінансових ресурсів. У зв'язку із цим питання до авторки: інформатизація кримінального провадження доцільна з точки зору затратності та зберігання інформації на серверах, що можуть стати об'єктом кібератаки?

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання щодо наукової розробки рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності захисту дитини від сексуального насильства.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення авторкою вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики

досліджень і джерела інформації.

Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча і досить дискусійними.

Висновки та рекомендації, отримані під час дослідження, мають важливе практичне й теоретичне значення для науки кримінального процесу.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені авторкою у наукових статтях, підготовлених та опублікованих авторкою дисертації, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Дисертація на тему «Інформатизація кримінального провадження як напрям розвитку кримінальної процесуальної політики України» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 із змінами, а її авторка – Варивода Ірина Миколаївна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

Директор

ІНІ права та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Володимир ШАБЛИСТИЙ